



אייר תשע"ט



בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

### גיורה של רות

למגילת רות (על פי שיעורים של ד"ר יעל ציגלר)

#### **מתי רות הצטרפה אל העם היהודי?**

ונשאלת השאלה: האם רות וערפה התגיירו לפני שהתחתנו עם מחלון וכליון?

רוב המדרשים מניחים שהן לא התגיירו בזמן זה.

#### **5. רות רבה ב ט:**

וישאו להם נשים מואביות, תני בשם ר' מאיר לא גיירום ולא הטבילו אותם

קריאה זו משתמעת מהטקסט בכמה דרכים. כאשר רות וערפה מתנגדות בהתחלה לשוב למואב, הן מצהירות פה אחד, "כִּי־אָתָּךְ נָשׁוּב לְעַמְּךָ" (רות א ז). הריחוק שלהן מהאומה הישראלית עשוי לרמז על כך שלמעשה, באותה נקודה, רות וערפה לא התייחסו לאומתה של נעמי כאל אומתן. לאחר מכן רות משנה את הגישה הזו ובוחרת לקשור עצמה לאומתה של נעמי (רות א טז): "עַמְּךָ עַמִּי". מעבר לכך, כאשר נעמי מעלה את העובדה שערפה שבה למואב בניסיונה לגרום לרות לעשות את אותו מעשה, היא מציינת כי "הִנֵּה שָׁבָה בְּמִתְּךָ אֶל־עַמָּהּ וְאֶל־אֱלֹהֶיהָ" (רות א טז). שיבתה הפשוטה של ערפה אל עמה ואל אלוהיה מצביעה על כך שהיא לא ניתקה את קשריה עם.

לסיום, שבחיו של בעז על רות: "וַתִּלְכֵּי אֶל עִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ תְּמוּל שְׁלֹשׁוֹם" (רות ב יא) מצביעים על כך שלרות לא היו קשרים אינטימיים עם האומה היהודית בעודה נשואה למחלון במואב. רק לאחר שהתלוותה אל נעמי בשובה לבית לחם היא הצטרפה רשמית אל העם היהודי.

לדעת, ד"ר ציגלר, אם אכן רות וערפה אכן לא התגיירו, זה יכול להסביר מדוע נעמי שולחת את רות ואת ערפה ללא היסוס בחזרה למואב. שהרי השיקול של השבת גיורת יהודייה אל עבודת האלילים הקודמת שלה, לא מופיע בדברי נעמי.

כזכור לאחר שערפה שבה על עמה ובית אמה, ממשיכה נעמי לנסות לשכנע את רות לחזור גם היא למואב.

#### **1. רות א טו-יז:**

וּתְאָמַר הִנֵּה שָׁבָה בְּמִתְּךָ אֶל עַמָּהּ וְאֶל אֱלֹהֶיהָ שׁוֹבֵי אַחֲרֵי בְּמִתְּךָ. וּתְאָמַר רות אֶל תַּפְגְּעֵי בִי לְעִזְבֶּךָ לְשׁוֹב מֵאַחֲרֶיךָ כִּי אֶל אֲשֶׁר תִּלְכֵי אֵלַי וּבְאֲשֶׁר תִּלְיִנִי אֵלַי עַמְּךָ עַמִּי וְאֶל־לִקְיָךְ אֶל־לִקְיִי. בְּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשֵׁם אֶקְבֹּר כֹּה יַעֲשֶׂה ה' לִי וְכֹה יִסִּיף כִּי הִמְנֹת יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינְךָ.

מדרשים רבים מתייחסים למצב בו נעמי מנסה למנוע מכלותיה ללוות אותה כחלק מפורמאליות הלכתית, ניסיון לראות האם הנשים אכן מתכוונות באמת להצטרף לעם היהודי. זוהי הקדמה להליך הגיור.

#### **2. רות רבה ב טז:**

שבנה בנותי לכנה, ר' שמואל בר נחמני בש"ר יודן בר' חנינא בשלש מקומות כתיב כאן שבנה שבנה כנגד ג' פעמים שדוחין את הגר ואם הטריח יותר מכאן מקבלין אותו

מדרש אחר הופך את משמעות חזרתה המשולשת של נעמי על המילה "שובנה".

#### **3. זהר חדש, אחרי מות עת ע"א:**

נעמי אומרת שובנה בנותי. שובו שובו בתשובה לפי פרשנות זו, הסיפור כולו נועד להוביל לגיור של כלותיה. ואכן, זוהי הדרך בה כמה מדרשים מתייחסים לגיור שערכה נעמי לרות לאחר עזיבתה של ערפה.

רש"י מבין את הביטוי "וַתִּתְחַדַּל לְדַבֵּר אֵלַיהָ" כרכיב משפטי בהליך הגיור. הוא מסכם שישנה נקודה בה נעמי כבר אין זכות להמשיך להניא את רות מגיור.

#### **4. רש"י, רות א יח:**

ותחדל לדבר אליה - מכאן אמרו אין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו

בעוד זה של רות היה חזק. ואם הן לא התגיירו (מה שנראה כסביר יותר), מעשיה של ערפה מובנים לגמרי, בעוד שהתנהגותה של רות הינה בלתי צפויה.

### רות וערפה: על נשיקה ודבקות

כאמור לעיל, מרבית הפרשנים מתייחסים לרות וערפה כמואביות שאין להם כל מחויבות לעם היהודי. ועדיין, רות עיקשת בבחירתה להישאר עם נעמי.

וכמובן נשאלת השאלה: מדוע? מה מבדיל בין רות לבין ערפה ומהם המניעים שלה?

### 8. הרגע הממשי של ההתבדלות, בו רות וערפה

#### מתפצלות, מתרחש ברות א יד:

וְתִשָּׁנָה קֶזְלָן וְתִבְכֶּינָה עוֹד וְתִשָּׂק עֶרְפָּה לְחַמּוֹתָהּ וְרוֹת דְּבָקָה בָּהּ.

ומציינת ד"ר ציגלר, שהנשים הבדילו עצמן זו מזו במעשים ולא במלים. ערפה מציעה נשיקה לחמתה, מחווה שטחית של פרידה, בעוד רות דבקה בה.

המדרש מתייחס לכל אחת מהמחווה הללו כאל תמצית מהותה של כל אחת מהנשים, ומדביק לכל אחת מהן תווית לפי פעולתה.

#### 9. סוטה מב ע"ב:

אמר רבי יצחק, אמר הקדוש ברוך הוא: יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה

המגילה עושה שימוש בפועל "דבק" שלוש פעמים נוספות על-מנת להגדיר את רות:

- כאשר בעז מנחה את רות בנדיבות לדבוק בנערותי (רות ב ח),
  - כאשר היא חוזרת בהתלהבות על הצעתו (רות ב כא),
  - כאשר היא מבצעת אותה (רות ב כג).
- הצעתו של בעז עשויה להיחשב לפרס בעבור התנהגותה של רות לנעמי, והכרה בכך שפועל זה מאפיין את דמותה של רות.

ראוי לציין שהפועל דבק מופיעה לעתים קרובות בהקשר של מערכת היחסים של האדם עם הא-ל (דברים ד ד, יא כב, ל כ; יהושע כב ה, כג ח; ירמיהו יג יא), וכן נעשה בו שימוש על-מנת לתאר מערכת יחסים בין אדם לאשתו. אבל הוא אינו משמש על-מנת לתאר מערכת יחסים בין שני בני אדם מסוימים.

לאור זאת, מציעה ד"ר ציגלר, שפועל הנדיר מייצג מערכת יחסים בה צד אחד מקבל את כוליות האחר, באופן מוחלט ושלם. ישנו משהו בלתי הגיוני בסוג זה של מערכת יחסים, בו האגו של האדם, תודעת האני שלו, מוכנע על-ידי דאגתו לאחר.

עם זאת, לדעת אבן-עזרא רות וערפה אכן התגיירו, מכיוון שלדעתו לא סביר שמחלון וכליון לא ישאו נשים מואביות שלא התגיירו קודם לכן.

### 6. אבן עזרא רות א ב:

ולא יתכן שיקחה מחלון וכליון אלו הנשים עד שנתגיירו והעד אל עמה ואל אלהיה

כלומר, הפסוק עליו התבססה ד"ר ציגלר בהצעתה שרות וערפה לא התגיירו, משמש את אבן עזרא כהוכחה לכך שהן דווקא כן התגיירו. אבן עזרא מדגיש את המלה "שבה", ומכאן מגיע למסקנה כי ערפה אכן נטשה בעבר את אומתה ואת אלוהיה, אליהם היא שבה כעת.

המדרש הבא מציע דרך ביניים לשאלת הגיור.

### 7. זהר חדש רות לב ב:

שאל רבי פדת לבריה של רבי יוסי איש סוכו: רות כיון שנתגיירה מפני מה לא קראוה בשם אחר? אמר ליה: כך שמעתי, דשם אחר היה לה, וכשנשאת למחלון קראו שמה רות, ומשם עלתה בשם זה. דהא (-שהרי) כשנשאת למחלון נתגיירה, לא לאחר זמן. אמר לו: והכתיב אח"כ "וא-להיך א-להי באשר תליני אלין" וכו' – הרבה התראות עשתה נעמי כדתנינן וכולן קבלה עליה; ואם נתגיירה קודם למה לה השתא (-עכשיו) כולי האי? אמר לו: ח"ו שנשאה מחלון והיא גויה, אלא כשנשאה נתגיירה ובחזקת אימת בעלה [עליה] עמדה [היא] וערפה בענין זה. כיון שמתו בעליהן, ערפה חזרה לסורחנה ורות עמדה בטעמה

מדרש זה כמו אבן עזרא, לא מוכן לקבל את הרעיון שמחלון וכליון נשאו נשים גויות מבלי לגייר אותן קודם לכן. עם זאת, לדעת המדרש, הגיור היה בלתי כנה והסיבה היחידה בשלה הנשים שמרו על יהדותן הייתה כי הן פחדו מבעליהן. לכן, לאחר מות הבעלים, הן היו חייבות לבחון מחדש את נאמנותן.

הדיון בשאלת הגיור של רות וערפה יכול לדעת ד"ר ציגלר לסייע הציע פתרון נוסף לשאלה שהעלינו בשיעור קודם: מדוע, רות וערפה רצו מלכתחילה להתלוות אל נעמי בחזרה לבית לחם? אם אכן הן התגיירו לפני נישואיהן למחלון וכליון, זו יכולה להיות הסיבה לכך שהן הצהירו על רצונן לעזוב את מואב ולהתלוות אל נעמי בחזרה לבית לחם.

לסיכום, נראה כי מרבית המדרשים מעריכים כי הנשים לא התגיירו לפני הנישואים, ובכך מאפשרים לעצמם להציג את הכרזת הנאמנות המדהימה של רות לנעמי כחלק מהליך הגיור שלה.

אם ערפה ורות התגיירו קודם לכן, חזרתה של ערפה אל עמה מרמזת על כך שהקשר שלה לעם היהודי היה חלש,

### 11. למשל המדרש הבא (רות רבה ב כב):

”מכל מקום דעתי להתגייר אלא מוטב על ידך ולא ע”י אחרת”

מדרש אחר מסביר שהתעקשותה של רות לא לשוב למואב נובעת מזיכרונותיה על עבודת האלילים בביתה הקודם.

### 12. רות זוטא א יב:

ורות התחילה מחננת לפנייה... איני יכולה לחזור למשפחתי ולשאורה של ע”ז של בית אבא

מדרשים אלה קוראים את הצהרת הנאמנות המדהימה של רות לנעמי כחלק מהליך הגיור שלה. בקריאה זו, המונולוג של רות מופיע כדיאלוג בו מופיעות תשובותיה של רות להוראותיה של נעמי בנוגע לחוק היהודי.

### 13. יבמות מז ע”ב:

אמר רבי אלעזר: מאי קראה? דכתיב: בותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה.

אמרה לה: אסיר לן תחום שבת!

באשר תלכי אלך.

אסיר לן יחוד!

באשר תליני אלין.

מפקדינן שש מאות וי”ג מצות!

עמד עמי.

אסיר לן עבודת כוכבים!

וא-להיך א-להי.

ארבע מיתות נמסרו לב”ד!

באשר תמותי אמות.

ב’ קברים נמסרו לב”ד!

ושם אקבר.

מיד, ותרא כי מתאמצת היא וגו’.

כלומר על פי מדרש זה, החלטתה של רות, נובעת מתשוקה כנה להצטרף לעם היהודי. מעשה זה הופך את רות למודל הראוי חיקוי. לאשה, שכנגד כל היגיון, וכנגד טובתה האישית, מחליטה לוותר על עתידה בשל תשוקתה העזה לדבוק ב-ה’.

לאור זאת, מתייחסים חז”ל לרות כאל דוגמה לגיורת, ולומדים כמה מחוקי הגיור ממגילת רות. למשל, הגמרא (יבמות מז ע”ב) לומדת מסיפור רות, שיש ללמד את המתגייר הפוטנציאלי כמה מהחוקים, את העול הנלווה לשמירת חוקים אלה, את העונש הצפוי למי שלא שומר אותם, ושלא צריך להתייחס לגרים באמפטייות מוגזמות, ורק אם הם נראים כנים יש לקבלם ולאמצם אל חיקנו. (ראו לדוגמה הרמב”ם הלכות איסורי ביאה יג יד; שולחן ערוך רסח ח ולבוש, שם)

תיאור זה מתאים כמובן למערכת היחסים בין רות לנעמי, בה החלטתה של רות להישאר עם חמותה נראית כסותרת את האינטרס הפרטי שלה.

ואכן, רות לא מציעה שום הסבר להחלטתה ללכת לבית לחם במקום להישאר עם משפחתה. היא מצהירה בפשטות על החלטתה הסופית והחד-צדדית להישאר נאמנה לנעמי באופן מוחלט במשך שארית חייה (רות א יז): “כי המנות יפריד ביני ובינך”.

נאומה של רות תקיף והיא משיבה בו לכל אחד מניסיונותיה של נעמי להניא אותה (ראה הטבלה הבאה).

### 10. תשובתה של רות לנעמי:

<u>ניסיונה של נעמי להניא את רות</u>	<u>תשובתה התקיפה של רות לנעמי</u>
שְׁבִנָּה בְּנִתִי לְמָה תִּלְכְּנָה עִמִּי (א יא)	אֶל תִּפְגְּעִי בִי לְעִזְבֶּךָ לְשׁוּב מֵאַחֲרַיְךָ כִּי אֶל אִשְׁרֵי תִלְכִי אֵלַיךְ (א טז)
העוד לי בנים במעי והיו לכם לאנשים: שְׁבִנָּה בְּנִתִי לָכֵן כִּי זָקַנְתִּי מֵהָיִוֹת לְאִישׁ (א יא-יב)	בְּאִשְׁרֵי תָמוּתִי אָמוֹת (א יז)1
כי אמרתי יש לי תקוה גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים (א יב)	וּבְאִשְׁרֵי תִלְיִנִי אֵלִינן (א טז)
הנה שְׁבִנָּה יְבַמְתְּךָ אֶל עַמָּה וְאֶל אֱלֹהֶיהָ שׁוּבִי אַחֲרַי יְבַמְתְּךָ (א טו)	עַמְדָּ עִמִּי וְאֶל-לֵהֲיָךְ אֶל-לֵהֲיִי (א טז)

נאום זה לא משאיר ספקות בנוגע לכוונתה של רות להישאר עם נעמי בכל מחיר, אבל לא מסביר מדוע. לדעת ד”ר ציגלר, ההסבר הפשוט ביותר הוא שרות באמת ובתמים אוהבת את נעמי. היא לא רוצה לעזוב אותה כי היא לא יכולה לשאת זאת. לאהבתה של רות לנעמי תהיה כמובן תוצאה חשובה: בזכות רות תזכה נעמי להמשכיות.

### גיורה של רות

עם זאת, כמה מדרשים הציעו גישה אחרת, על פיה אהבה לא-ל היא שהניעה את החלטתה של רות. גישה זו נובעת, מבחינה טקסטואלית, מהצהרתה של רות על נכונה לאמץ את עמה ואת א-לוהיה של נעמי. כמה מדרשים מנסים אף לערער את נאמנותה של רות לנעמי.

1 השוואה זו מציעה כי תשובתה של רות “בְּאִשְׁרֵי תָמוּתִי אָמוֹת” מתייחסת לעתידן נטול הילדים המשותף, שתוצאתו הכחדה של העץ המשפחתי שלהן.

**אהבת רות לנעמי**

לדעת ד"ר ציגלר, רות היא דמות הראויה לחיקוי, לא רק אם היא מונעת ע"י רצונה להצטרף לעם ישראל, אלא גם אם היא מונעת "רק" על-ידי אהבתה לנעמי. אם רות מוכנה לותר על האפשרות לעתיד נורמלי בשל דאגתה ואהבתה לחמותה המזדקנת, אזי היא מצטיירת כאישה בעלת אהבה אנושית, חברות ורעות, יוצאת דופן.

מחויבותה של רות לנעמי עשויה לכלול גם לקח תיאולוגי. בכמה ממאמריו, טוען הרב סולובייצ'יק כי הקושי המולד של האדם ליצור מערכת יחסים עם א-ל אמורפי עשוי להיפתר באמצעות רתימת מערכת היחסים האנושית.

14. **ר' יוסף דב סולובייצ'יק, "משפחה נגאלת", עמ'**

**:167**

**האמונה והתיאולוגיה היהודית קשורות בחוויות מוגבלות ובמערכות יחסים אנושיות מלאות משמעות. על-יד פיתוח מבנה ראוי של יחסים אנושיים, היהודי לומד כיצד לאהוב, לכבד ולשרת את הא-ל.**

דמותה והתנהגותה של רות אל נעמי יכולה להוות מודל לרכישת מחויבות, אהבה ונאמנות לקב"ה, באמצעות המחשה של התנהגות זו בעולם של מערכות יחסים אנושיות. רות מחנכת אותנו באמצעות דוגמה אישית, כיצד לאהוב את הא-ל באופן שלם ומוחלט.

לדעת ד"ר ציגלר זו גם כוונת המדרש הבא,

15. **רות זוטא א ז:**

**אמר הקב"ה תבוא רות שהיא גיורת ולא כיחשה בחמותה, ותוכיח את ישראל שמרדו בי.**

במלים אחרות, התנהגותה של רות אל חמותה היא דוגמה ומופת ללמד את ישראל על התנהגות ראויה אל הקב"ה. רות מדגימה כיצד אדם יכול לותר את האינטרסים שלו בעבור מערכת יחסים, אפילו כאשר זה לא הגיוני ונגד טובתו של אותו אדם. במקרה זה, רות מלמדת את האדם כיצד לדבוק בא-ל.

**שבועתה של רות**

בשבועת הנאמנות שלה רות עושה שימוש בשם המפורש בן ארבע האותיות, שמו של א-לוהי ישראל.

16. **רות א יז:**

**כֹּה יַעֲשֶׂה ה' לִי וְכֹה יִסִּיף בִּי הַפְּנוֹת פְּרִיד בְּיָנִי וּבְיָנֶךָ**  
לדעת ד"ר ציגלר, זהו חלק מניסיונה של רות לשכנע את חמותה שהיא מתכוונת לאמץ בכל לבה את עמה וא-לוקיה של נעמי. האזכור של הא-ל הפרטי של עם ישראל מדגיש את קבלתה האקטיבית והמוחלטת של רות את א-לוהי ישראל.

גם בשבועת יהונתן, המצהירה על נאמנותו לדוד, נעשה שימוש בשם המפורש בן ארבע האותיות.

**17. שמואל א' כ יג:**

**כֹּה יַעֲשֶׂה ה' לִיהוֹנָתָן וְכֹה יִסִּיף בִּי יִיטָב אֶל אָבִי אֶת הָרְעָה עֲלֶיךָ וְגַלְתִּי אֶת אֲזַנְךָ וְשַׁלַּחְתִּיךָ וְהִלַּכְתִּיךָ שְׁלוֹם**  
לדעת ד"ר ציגלר, מעניין לראות כי אלו הלוקחים חלק בשתי שבועות אלה מסמלים מערכות היחסים לא סבירות מבחינת האינטרס האישי של הנודר. רות דבקה בחמותה למרות שנעמי מעלה טיעונים משכנעים בנוגע לעתידה העגום של רות בבית לחם. כמו כן כאשר יהונתן נשבע לדוד, ובכך בוחר לחבור לדוד ולא לאביו שאול, יהונתן עושה זאת למרות שהצלתו של דוד תבטל למעשה את מעמדו הטבעי כירש הכתר. כלומר, גם שבועתו של יהונתן וגם שבועתה של רות מנוגדות לאינטרסים שלהם ולהגיון הסביר.

לדעת ד"ר ציגלר, יתכן שמסיבה זו כל אחד מהם עושה שימוש בשם המפורש כאשר הוא נשבע. בניסיון לשכנע את הצד השני שהם נאמנים לשבועת הנאמנות שלהם, הם עושים שימוש באמצעי המשכנע ביותר העומד לרשותם, שמו של הא-ל הפרטי של עם ישראל.

בו בזמן, השימוש בשמו של הא-ל בשבועותיהם יכול להיתפש כניסיון להסביר את החלטותיהם. המניע שגורם ליהונתן לותר על מלכותו הוא אמונתו שזה מה שא-ל יהי ישראל דורש ממנו. כלומר יהונתן מאמין שהקב"ה קבע שדוד יהיה המלך, ולכן ליהונתן אין ברירה אלא להשלים עם רצון הא-ל. זהו המסר שיהונתן מעביר כאשר הוא נשבע את שבועת הנאמנות הבלתי שגרתית לדוד, בעודו עושה שימוש בשם הא-ל, שאינו שגרתית לנוסח שבועה זה.

לדעת ד"ר ציגלר, ניתן לומר את אותו הדבר על החלטתה של רות. המוזרות של החלטתה של רות לנטוש כל תקווה למשפחה עתידית מוטמעת בהחלטתה לבטא את שם הא-ל כאשר היא מסבירה את פעולותיה. באופן זה, רות מביעה את אמונתה כי החלטתה נובעת כתוצאה מהבנה של מה שהא-ל הפרטי של בני ישראל דורש ממנה.

הן יהונתן והן רות מסבירים את החלטותיהם הבלתי השגרתיות כאשר הם מצהירים כי הם מאמינים שזהו רצונו של א-לוהי ישראל שהן יפעלו כנגד טובתם האישית.

**לסיכום, רות מצטיירת בפרק א' כדמות הרואית הראויה לחיקוי. בחירתה להישאר עם נעמי היא מצד אחד אמיצה ורגישה מבחינה אנושית, ומצד שני מכילה בתוכה גם רכיב דתי-אמוני בא-לוהי ישראל. לכן, דמותה הבלתי שגרתית של רות מעמידה אותה כדוגמה למחויבות מוצקה לא-ל ולבני האדם.**